

ב"ה

פרשת תצוה

"ועשית ציץ זהב טהור ... קודש לה" (שמות כ"ח ל"ו)

צורת המנורה- ממצאים ארכיאולוגיים או מסורת

ישנה שקלא וטריא בנוגע לאופן כתיבת התיבות "קודש לה" [שנכתב על הציץ]

איתא בגמרא^[1]: "תניא ציץ כמין טס של זהב . . . וכתוב עליו בב' שיטין יו"ד ה"א מלמעלה, וקודש למ"ד מלמטה (השם שלם בשיטה עליונה, וקודש למ"ד בשיטה תחתונה, שלא להקדים שאר אותיות למעלה מן השם מאחר ששני שיטין היו). ואמר ר' אליעזר בר' יוסי אני ראיתיו ברומי, וכתוב קודש לה' בשיטה אחת".

וברמב"ם^[2]: וכתוב עליו שני שיטין קודש לה', קדש מלמטה לה' מלמעלה... , ואם כתבו בשיטה אחת כשר, ופעמים כתבוהו בשיטה אחת".

...ובמאירי^[3] איתא: . . . ואף על פי שמגדולי החכמים העידו אני ראיתיו ברומי וכתוב עליו קודש לה' בשיטה אחת, לא הכחישו את הידוע אצלם אף בעדות ראיה"

...בהמשך להמוזכר לעיל אודות אופן כתיבת התיבות "קודש לה" על גבי הציץ – רואים

דבר פלא: למרות עדותו של ר' אליעזר בר' יוסי, "אני ראיתיו ברומי וכתוב קודש לה' בשיטה אחת", אף על פי כן, פסק הרב"ם להלכה כתנא קמא, ש"קודש לה'" כתוב בב' שיטין.

מדברי הגמרא עצמה (לולי פסק דין הרמב"ם) היה מקום לומר שלאחרי עדותו של ר' אליעזר בר' יוסי, שינו חכמים את דעתם, מכיון שישנה עדותו של תנא שראה בעצמו (עד ראיה) ש"כתוב קודש לה' בשיטה אחת". אבל מכיון שהרמב"ם פוסק להלכה כתנא קמא, מוכח שגם לאחר עדותו של ר' אליעזר בר' יוסי, לא נשתנתה שיטתם של החכמים, דסבירא ליה שנכתב בב' שיטין.

ובפרט על פי דברי המאירי שכתב ש"לא הכחישו את הידוע אצלם אף בעדות ראיה", שמזה מובן שהלכה כתנא קמא גם בדיעבד.

וטעם הדבר: מכיון שהיה ידוע לחכמים בקבלה מדור לדור ש"קודש לה'" נכתב בב' שיטין – לא הכחישו את הידוע אצלם אפילו כאשר בא עד ראיה נאמן (תנא) ואומר שראה ברומי ציץ שכתוב בו "קודש לה'" בשיטה אחת, מכיון שבודאי אין זה הציץ שלבש הכהן הגדול (אלא ציץ אחר, כדלקמן), כי בנוגע לציץ שלבש הכהן הגדול (שאודותיו מדובר בתורה) נמסר להם בקבלה מדור לדור ש"קודש לה'" נכתב בב' שיטין.

כלומר: אם לא היתה ביד חכמים מסורת וקבלה אודות אופן כתיבת התיבות "קודש לה'" (בשיטה אחת או בב' שיטין), היה מקום לקבל את דבריו של העד ראיה, ולקבוע בהתאם לכך שהיה כתוב בשיטה אחת; אבל מכיון שנמסר להם בקבלה ש"קודש לה'" נכתב בב' שיטין – פשיטא שאין לבטל מסורת וקבלה זו אפילו על סמך עדות של עד נאמן שראה ציץ שנכתב באופן אחר, כי **בודאי** אין זה הציץ שאודותיו מדובר בתורה, כי אם ציץ אחר. ומה שר' אליעזר בר' יוסי סבירא ליה שהיה כתוב בשיטה אחת – הרי זה מכיון שלא היתה בידו מסורת וקבלה באופן אחר.

...ואין כל פלא כיצד יתכן שר' אליעזר בר' יוסי ראה ציץ אחר (לא אותו הציץ שלבש הכהן הגדול) – דמכיון שהציץ היה תכשיט של זהב, יש לומר שהיו כמה וכמה שעשו ציץ דוגמתו כדי שיהיה להם תכשיט לנוי (כי בזה לא שייך האיסור דעשיית "בית תבנית היכל כו"), ולכן עשאוהו כפי שהיה נראה להם – "קודש לה" בשיטה אחת, וכיוצא בזה, ולא בדיוק ממש כהציץ שבמקדש. וכמו כן יתכן שהיו **גוים** שעשו דוגמת הציץ עבור עבודה זרה שלהם [שהרי גם אצלם היתה חשיבות מרובה לבית המקדש וכליו, וכדמוכח גם מזה שבסעודתו של אחשורוש השתמשו בכלי המקדש כו'], ומי יאמר להם כיצד לעשות זאת כו'.

והנה, מדברי המאירי הנ"ל (שלא הכחישו את הידוע אצלם אף בעדות ראייה) – יש להוכיח גם בנוגע לצורתה של המנורה:

נתבאר בארוכה^[4] שצורת המנורה היתה באופן שהקנים שיצאו ממנה (לא היו בצורת חצי קשת, בעיגול אלא) היו בקו **ישר** – כפי שרואים בציור שבכתב יד הרמב"ם, וכפי שמדגיש ר' אברהם בנו של הרמב"ם ש"ששה קנים . . נמשכים מגופה של מנורה לצד ראשה **ביושר**, וכמו שצייר אותה אבא מרי ז"ל, לא בעיגול כמו שצייר אותה זולתו". וכמו כן מפורש בפירוש רש"י על התורה^[5] שהקנים "**באלכסון** נמשכים ועולין", כלומר, בקו ישר (ולא בעיגול).

ועל פי זה – אלו שרוצים להוכיח מציור המנורה שעל גבי שער טיטוס שקני המנורה היו בעיגול, כחצי קשת, וטענתם היא שזה שצייר את המנורה על גבי שער טיטוס הוא עד ראייה, מכיון שראה את המנורה בין שאר כלי המקדש שהובאו לרומי – הרי מכיון שציור זה הוא **היפך** המסורת והקבלה שהיתה בידי הרמב"ם ורש"י (שקיבלו מדור לדור שקני המנורה היו **ביושר** ולא בעיגול), פשיטא שאין להסתמך על ציור זה (דשער טיטוס) בניגוד למסורת. וכדברי המאירי: "לא הכחישו את הידוע אצלם אף בעדות ראייה".

ובפרט שישנם פרטים נוספים שבהם ציור המנורה שעל גבי שער טיטוס אינו מתאים להמבואר בגמרא (על פי המסורת שלנו), ולדוגמא: מפורש בגמרא^[6] שלמנורה היו רגלים, ואילו בציור שעל גבי שער טיטוס אין רגלים למנורה.

ישנם כאלו שרוצים לומר שעל ידי טלטולה של המנורה (מירושלים לרומי, בתהלוכת הנצחון של טיטוס, וכיוצא בזה) נשברו רגליה של המנורה. – תירוץ זה הוא אמנם "א בעל-הבית"שער תירוץ", אבל: מלבד שינוי הנ"ל (אודות רגלי המנורה) ישנם שינויים נוספים – הן בנוגע למשטח הזהב שעליו נצב גופה של מנורה, והן בנוגע לציורים שונים (דמויות של חיות, נחש וכיוצא בזה, שמש וירח וכו') שנראים על גבי ציור המנורה דשער טיטוס – היפך הענין ד"לא תעשון כדמות שמימי המשמשין לפני כו"^[7].

ומכל זה מוכח שציור המנורה שעל גבי שער טיטוס אינו ציור המנורה שהיתה במקדש – מכיון שציור זה הוא בניגוד למסורה, אלא ציור של מנורה דומה כו'. וכפי שמסתבר לומר שהיו כמה וכמה שעשו מנורות בעלי דמיון מסויים למנורה שבמקדש – ליופי וכו', ומובן שלא היו בדיוק ככל פרטי המנורה שבמקדש.

ויש להביא הוכחה לדבר (שהיו כמה וכמה מנורות שנעשו בדמיון מסויים למנורה שבמקדש) – מסיפור המובא ביוסיפון (כדלקמן). ובהקדמה: למרות הפקפוקים עד כמה יכולים להסתמך על מה שכתוב ביוסיפון (כי אף על פי שהביאו הצ"צ^[8], אין פירוש הדבר שכל דבריו הם בתכלית הדיוק כו') – הרי כאשר מדובר אודות סיפור שהוא כמסיח לפי תומו כו', יכולים להביא הוכחה מסיפור זה.

מסופר בספר יוסיפון^[9] שאחד הכהנים בא אל טיטוס והביא לו שתי מנורות של זהב. והנה, מכיון שבבית שני היתה מנורה אחת בלבד [כי עשר המנורות שעשה שלמה לא היו בבית שני, וכמו שנתבאר לעיל^[10]] שבציור הרמב"ם למסכת מדות (שבה מדובר אודות

בית שני) ישנה מנורה **אחת** בלבד], הרי בהכרח לומר ששתי המנורות שהביא הכהן אל טיטוס – לא היו מנורות המקדש, כי אם מנורות שנעשו כדוגמתן (בכמה שינויים).

ואין כל צורך לומר שניסו **לרמות** את טיטוס שאלו הן מנורות המקדש (כי גם הוא ידע שיהודים ממשיכים בעבודות המקדש, כולל הדלקת המנורה, ואם כן, לא יתכן שהמנורות שהובאו אליו הן המנורות שבמקדש) – אלא אותו כהן שרצה לישא חן בעיני טיטוס, הביא לו מנורות יקרות ונאות ביותר, שהיו עשויות **כדוגמת** המנורה שבמקדש. וכאמור – לא כדי לרמותו שיחשוב שאלו הן מנורות המקדש, כי אם נתינת מתנה יקרה ונאה כדי לישא חן בעיניו.

ונחזור לעניננו: מכיון שישנה מסורת המקובלת אצלנו אודות צורתה של המנורה (ע"פ דברי הרמב"ם רש"י, שקיבלו זאת מהדורות שלפניהם כו') – הרי כל עדות ראייה אינה יכולה לשנות את הדבר, ובלשון המאירי: "לא הכחישו את הידוע אצלם אף בעדות ראייה". ומה שרואים ציור באופן אחר – אין זה ציור מנורת המקדש, כי אם ציור של מנורה אחרת. ועל דרך האמור לעיל אודות הציץ כו'.

משיחת ש"פ תצוה ה'תשמ"ג תו"מ ה'תשמ"ג ח"ב ע' 1050 ואילך
(לשלימות הענין ראה לקו"ש חלק כ"א ע' 164 ואילך)

[1] שבת סג, ב. סוכה, א

[2] הל' כלי המקדש רפ"ט.

[3] שבת שם.

[4] לקו"ש תרומה ש.ז.

[5] תרומה כה, לב.

[6] מנחות כח, ב.

[7] ע"ז מג, סע"א ואילך

[8] באוה"ת יתרו ע' תשצד.

[9] פצ"ה.

[10] שיחת ש"פ תרומה סל"ג.